

державного технологічного університету / Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2012. – № 3 (61). – С.7 – 9.

*Бонарев В.В.,
(м. Чернівці)*

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ ЯК СИСТЕМА ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Українські науковці нещодавно почали розглядати таку економічну категорію як трансакційні витрати. Дані витрати займають вагоме місце у розвитку суб'єкта господарювання, оскільки трансакційні витрати виникають на всіх стадіях фінансово-господарської діяльності підприємства. Це зумовлює приділення пильної уваги такого роду витрат в системі обліку та внутрішньому контролю за цими витратами.

Корінько М. Д. розкриваючи сутність внутрішнього контролю зазначає, що внутрішній контроль – це система заходів, визначених керівництвом підприємства та здійснюваних на підприємстві з метою найбільш ефективного виконання усіма працівниками своїх обов'язків щодо забезпечення та здійснення фактів господарської діяльності [5, с.53]. Натомість Мельник В. М. під внутрішнім контролем розуміє форму зворотного зв'язку, за допомогою якого орган управління організації отримує необхідну інформацію про дійсний стан керованого об'єкту та реалізовує управлінські рішення [7, с.45].

Більш ширше тлумачення цього поняття розкриває Бурцев В. В., який зазначає, що внутрішній контроль організації – це здійснення суб'єктами

організації, наділеними відповідними повноваженнями (суб'єкти внутрішнього контролю), або в автоматичному режимі, заданому зазначеними суб'єктами і під їхнім керуванням, наступних дій:

- визначення фактичного стану чи дії керованої ланки системи керування (об'єкта контролю);
- порівняння фактичних даних з необхідними, тобто з базою порівняння, прийнятою в організації, заданою ззовні, або заснованою на раціональності;
- оцінка відхилень, що перевищують гранично припустимий рівень, і ступеня їхнього впливу на аспекти функціонування організації;
- виявлення причин даних відхилень [3, с.15].

Як бачимо різні вчені по-різному висвітлюють сутність внутрішнього контролю, а це зумовлено розгалуженістю поглядів на шляхи його здійснення на підприємстві. Натомість мета здійснення внутрішнього контролю для вчених залишається спільною та може бути узагальнена як спрямованість на ефективне досягнення цілей окреслених господарюючим суб'єктом. І з цього приводу вдалим висловлюванням є думка Беліка В. Д. проте, що: «... неузгодженість в термінології породжує плутанину в застосуванні тих чи інших понять, що призводить до непорозумінь при розгляді проблем внутрішнього контролю» [2, с.14].

Система внутрішнього контролю – це внутрішні правила та процедури контролю, запроваджені керівництвом підприємства для досягнення поставленої мети – забезпечення (в межах можливого) стабільного і ефективного функціонування підприємства, дотримання внутрішньої господарської політики, збереження та раціональне використання активів підприємства, запобігання та викриття

фальсифікацій, помилок, точність і повнота бухгалтерських записів, своєчасна підготовка надійної фінансової інформації [4, с.164].

Головне призначення внутрішнього контролю є безупинне спостереження за економічною ефективністю виробничої, постачальницько-збутової і фінансової діяльності, забезпечення збереженості грошових і матеріальних засобів, усунення причин і умов, що породжують безгосподарність і втрати [1, с.59].

Організація на підприємствах системи внутрішнього контролю в цілому, та трансакційних витрат зокрема, дозволить отримати керівництву інформацію про дійсний фінансовий стан підприємства, а також окреслити шляхи зменшення собівартості продукції й підвищення конкурентоспроможності підприємства за рахунок встановлення відхилень від стандартних значень трансакційних витрат і причин їх виникнення [8, с.540].

Під об'єктом внутрішнього контролю трансакційних витрат необхідно розуміти як безпосередньо трансакційні витрати, так і процеси на підприємстві, що пов'язані з їх виникненням (трансакції). Жодний факт господарської діяльності, який відображається в обліку і передбачає виникнення трансакційних витрат, не може знаходитися поза контролем [8, с. 541].

У такому разі суб'єктом внутрішнього контролю трансакційних витрат може бути керівник, менеджер, бухгалтер, а також відповідальні особи, яким делегували повноваження займатися контролем такого роду витрат.

Завданнями внутрішнього контролю трансакційних витрат є:

- виявлення господарських операцій, що зумовлюють виникнення трансакційних витрат;

- визначення фактичної величини трансакційних витрат та відхилень від нормативних значень, встановлених на підприємстві;
- запобігання нераціональному збільшенню трансакційних витрат;
- попередження невиконання договірних відносин;
- недопущення витрат опортуністичної поведінки;
- попередження нелегальної діяльності та втрат від неї;
- виявлення резервів зниження трансакційних витрат;
- інформування управлінського персоналу про відхилення та вплив трансакційних витрат на господарську діяльність підприємства;
- прийняття коригуючих заходів і перевірка реалізації управлінських рішень щодо зниження рівня трансакційних витрат [8, с.542-543].

Система внутрішнього контролю трансакційних витрат складається з таких складових, як адміністративний контроль, а також контроль власника. З метою недопущення дублювання функції кожного суб'єкта контролю повинні бути чітко розмежовані [8, с. 541].

Адміністративний контроль забезпечує внутрішні положення (накази, розпорядження, посадові інструкції) чинні на підприємстві, вказівки вищого керівництва. Адміністративний контроль за процесами звичайної діяльності має здійснюватися автоматично в рамках затверджених внутрішніх організаційних і розпорядчих документів [6, с.434].

На функції адміністративного контролю покладається контроль за законністю і економічною доцільністю операцій, пов'язаних з формуванням трансакційних витрат; контроль за збереженням та раціональним використанням активів; прийняття ефективних управлінських рішень, передбачаючи їх наслідки (збільшення або зменшення трансакційних витрат) [8, с. 542].

Контроль власника може виступати як форма адміністративного контролю і як окремий вид контролю, якщо власник і керівник – різні особи. Такий вид – досить важлива складова внутрішнього контролю, адже від нього залежить встановлення стандартного рівня трансакційних витрат, становлення працівників підприємства до корупції, стосунки із контрагентами, визначаються вимоги до персоналу та діяльності підприємства загалом [8, с. 541].

До функцій контролю власника відносяться: організація обліку та контролю трансакційних витрат; прийняття рішень щодо усунення недоліків в обліку й контролі трансакційних витрат; викорінення зловживань, пов'язаних з трансакційними витратами; встановлення законності діяльності, пов'язаної з формуванням трансакційних витрат [8, с.542].

Отже, трансакційні витрати мають вагомий вплив на розвиток діяльності будь-якого підприємства (малого чи великого), конкурентоспроможність, а також займають значну частину у собівартості продукції, тому внутрішній контроль за такими витратами є необхідним та важливим аспектом у діяльності підприємства (установи). Для покращення внутрішнього контролю цих витрат необхідно: по-перше в нормативних документах і законодавчих актах висвітлити сутність та класифікацію трансакційних витрат; по-друге, в обліковій політиці зазначити відповідальних осіб, які будуть займатися обліком та контролем, а також подачею інформації про розмір цих витрат (в які строки, в якій формі); по-третє, запровадити на підприємстві форму документування фактів господарської діяльності пов'язаних з трансакційними витратами (у яких документах має збиратися та узагальнюватися інформація); по-четверте, здійснювати управлінський облік трансакційних витрат, що полегшить здійснення внутрішнього

контролю трансакційних витрат. Саме тому без зазначених умов внутрішній контроль трансакційних витрат буде трудомістким та мало ефективним.

Література:

1. Белобжецкий И.А. Финансовый контроль и новый хозяйственный механизм / И.А. Белобжецкий. – М.: “Финансы и статистика”, 1989. – 256 с.
2. Белік В.Д. Внутрішній контроль: проблеми трактування в науковій літературі / В.Д.Белік // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2009. – №4(50). – С.12-14.
3. Бурцев В.В. Внутренний аудит компании: вопросы организации и управления / В.В. Бурцев // Управление финансами предприятия. – 2003. – № 4. – С. 35-49.
4. Ковтун Т.В. Система внутрішнього контролю як невід’ємний елемент операційної системи підприємства / Т.В. Ковтун // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – №6, т.1. – С.164-170.
5. Корінько М.Д. Контроль та аналіз діяльності суб’єктів господарювання в умовах її диверсифікації: теорія, методологія, диверсифікація: монографія / М.Д. Корінько. – К.: ДП “Ін форм.-аналіт. агентство”, 2007. – 429 с.
6. Коцупатрий М., Гуцаленко У. Внутрішньогосподарський контроль: організаційні аспекти та класифікаційні ознаки / М. Коцупатрий, У. Гуцаленко // Економічний аналіз. – 2010. – Випуск 6. – С.433-436
7. Мельник В.М. Ревизия и контроль: [учеб. пособие] / В.М. Мельник, А.С. Пантелеев, А.Л. Звездин. – М.: ИД ФБК-ПРЕСС, 2004. – 520 с.

8. Ющак Ж.М. Внутрішній контроль трансакційних витрат в системі управління: організаційно-методичне забезпечення / Ж. М. Ющак // Економічний аналіз. – 2010. – Випуск 6. – С.540-543.